

szemben áll a skolasztikus teológiával és általában a vallási élet reguláris formáival (például a rítusokkal, az éretnyek gyakorlásával és az egyházi szentségekkel). A tíz fejezetre tagolt mű egy rendkívül pontosan körvonalazott utat vagy „módszertant” ír le, aminek éppúgy szerves részét képezik az értelmi megismerés és a szemlélődés különböző fokozatai, mint az érzelmi vagy „átélő” jellegű megközelítések, vagy éppen a befelé fordulásra és a világtól való elszakadásra irányuló, nagyon is tudatos és akaratlagos erőfeszítés. Mindezek betetőződésékként a negatív teológia, Isten felfoghatatlanságának „gyakorlása”, ami „az elme képességeinek kizárása”, az érzékelés, képzelet, emlékezet, értelem és akarat kiüresítése és megsemmisítése révén lehetővé teszi a lélek Istenbe való átalakulását. A szél- és végjegyzetekkel kiegészített magyar kiadás egy rövid előszót is tartalmaz, mely tisztáz számos, a misztika katolikus hagyományban betöltött szerepének megértését akadályozó félreértést és hamis szembeállítását. (bf)

Thomas Keating:
A világ szíve. Bevezetés a kontemplatív kereszténységbe. Ford.

Görföl Tibor. Magyarszék, 2018, Sarutlan Kármelita Nővérek. 105 oldal

A tavaly 95 éves korában elhunyt amerikai trappista szerzetes legújabb, immáron ötödik magyar nyelven megjelent kötete is „azon a meggyőződésen alapul, hogy a keresztény lelkiiség

és misztikus bölcsesség hagyományának ma szervesen hozzá kell tartoznia az evangélium hirdetéséhez és a keresztény neveléshez”. A mű a keresztény tradíciók 13 általános fogalmát (áldozat, megváltás, hit, belső csend, szívbeli alázat, imádság, eucharisztia stb.) a kontempláció belső tapasztalatának perspektívájába állítva tárgyalja. A szemlélődő hajlamú és elkötelezetten keresztény úton járó számára ezzel valódi, intellektuálisan is igazolható reményt kínál. Stílusa a modern katolikus lelkiismereti művekből általában sajnálatosan hiányzó következetes spirituális realizmus, mely többek között kor- és rendtársával, Thomas Mertonnal rokonítja. Nem idegenkedik a pszichológia és általában a nyugati szekuláris világnézet, valamint a keleti tradíciók – nyugati ember által sokszor csak félig megízlelt – fogalmaitól sem. Előbbiekett áttetszővé téve, materialista nehézkességük nélkül használja, mindig az anyagi valóság feletti realitásra irányultan. A lelkiismereti művekben kevésbé megszokott fogalmak és a szerző buddhista műveltsége azonban a legkevésbé sem hígítják fel a mű keresztény üzenetét – éppen ellenkezőleg: egy, az általában tapasztaltnál nagyobb integritást alkotnak, melynek elsajátításával nem szorulunk a vallási exkluzivizmus kényszereire és a szinkretizmus illuzórikus válaszára sem. A modern nyugati, ám saját tradíciójának spirituális értelmét kitaróan kereső tudat zavarát úgy teheti rendbe, hogy semmit sem söpör a szőnyeg alá. Keating atya személye és életműve bizonyosság

amellett, hogy az Evangélium, kontemplatív dimenziója, „a világ szíve” nélkül, a maga teljességében felfoghatatlan marad. Ha azonban ezt a mára háttérbe szorult értelmét újra a középpontba helyezzük, akkor az Evangélium üzenete tökéletesen élővé, egyszerűvé és felszabadítóvá válik. (fi)

Francis X. Clooney SJ:
Tanulhatnak-e egymástól a vallások? Új felismerések és kapcsolatok a hagyományok találkozásában. Ford.
Görföl Tibor. Budapest, 2019, Jezsuita Kiadó /Isten és Tudomány/. 190 oldal

A könyv eredeti címe *Comparative Theology. Deep learning across religious borders* (Összehasonlító teológia. A vallási határokon átívelő mély tanulás). Lényegében érthetetlen a magyar címadás – a gyenge, tankönyvszerű kivitel mellett –, hiszen az utóbbi idők egyik legkomolyabb valláskutatás-módszertani művét tartjuk a kezünkben (magyar nyelven mindenképpen). Az összehasonlító teológia különbözik a komparatív vallástudománytól (például Eliade), az egyre kizárólagosabban keresztény vallásteológiától és nyugati vallásfilozófiától, valamint a vallásközi párbeszéd különböző formáitól. Több mint százéves múltra tekint vissza, így a szerző nyilvánvalóan csupán az egyik irányvonalát képviseli. A mű diszciplináris módszertana a tudományos kritériumokon (történelmi szempontok figyelembevétele,

szöveg- és olvasáscentrikusság stb.) kívül kiterjed etikai értékekre és praktikus szempontokra is, sőt – Clooney professzor emberi hitelessége révén – még mélyebb szempontokat felölél: Isten világban való kiterjedt jelenléte; a sokféleség értelmének megtalálása; korunk vallási információságának szerepe az önkorrekciókban; eltérő vallási rítusokra és jelenségekre vonatkozó empátia; párhuzamos vallásosság. Úgy látszódhat, hogy a könyv a (politikai értelemben vett) „liberális” teológia vagy a vallási pluralizmus megnyilvánulása, erről azonban szó sincs. A szerző sokszor hangsúlyozza, hogy az összehasonlítás – általa jól definiált – módszere miként segíthet abban, hogy visszatáljunk *a saját* vallási hagyományainkhoz (ebben az esetben a római katolicizmushoz), sőt, hogy mélyebben, univerzálisabban megértsük azokat. Talán még jobban hangsúlyozni kellett volna ezt a visszatérést, ám belátható, hogy túlhangsúlyozása kisebbitené a szóban forgó módszertan tudományos értékét. A végcél egyébként sem a formalizmus: nem egy vallás, hanem Isten. Két kritikai észrevétellel kell élnünk még, de egyik sem kisebbiti a könyv számos érdemét. Az első, hogy a komparatív teológia történeti kibontakozásának áttekintésekor – Raimon Pannikar említése ellenére – az egész perennialista iskola kimaradt. A másik, hogy a sokféleség – erkölcsi és szellemi önkorrekciós funkciói ellenére – nem képezhetne végső értéket, mert nem az. (hr)

Simai Mihály: Visszhangzik a fény. Válogatott, új és újraírt versek. Szeged, 2019, Somogyi-könyvtár. 238 oldal

Külön öröm, hogy olyan metafizikai érdeklődésű író mellett, amilyen Krasznahorkai László, hazánknak metafizikus költői is vannak. A kortárs költészetben ez utóbbiak sorát talán Fodor Ákos kezdte, de teljesen más hangnemben, mint Simai Mihály, aki klasszikusabb beállítottságú. Természetesen Simai esetében formai különbség áll fenn a metafizikus költészet nagyjaihoz (John Donne, Henry Vaughan, Thomas Traherne stb.) képest, azonban kortárs témák, megoldások és átélések sokféleségével kárpótol bennünket. Lényegében minden jelentős gondolat metafizikai, hiszen a költészet általában véve nem nélkülözi például az elmúlás vagy a halál tematikáját. Ám vannak alkotók, akiket kimondottan örökérvényű kérdések foglalkoztatnak és – mint most – ráadásul ilyen valóság felé törekcsenek. Nehéz ecsetelni mindennek értékét és fontosságát. Marton Árpád minden fontos dolgot leírt (Napútonline) erről a költői életművet összegző kötetéről. Amire mégis fontos lehet kitérni, az annak megálapítása, hogy a gondolati-metafizikai költészet gyakran kevésbé költészet. A nem kellő poétikusság problémáját Simai Mihály egyrészt a többféle versformára való nyitottsággal kívánja megoldani, melyek minden mesterkétség nélkül, láthatóan spontán mó-

don születnek az esetében. Ezen kívül – és meglehet még inkább – gondolati szóképekkel („életöröm-mályva”, „jázmin-mámor”, „barangvirág-bózsánna”, s több hasonló gyönyörűséggel), melyeket elméleti szövegekben nem íránk le, egyedül a költészetben lehetségesek. Harmadik megoldása pedig – nevezük így – a váratlan sorokban rejlő poézis: „nagy szemed kellett Istennek nagyon / hogy annak lásson, akinek te láttál”; vagy – ami a szerző személyéről és műve egészéről is szól: – „minden szerelmét angyallá szeretve / beleolvad a fény-illatú csendbe”. Minden más formai kérdés, szerintünk, az egyéni ízlés körébe tartozik. A metafizikai jelleg és e három sajátosság elismerése után az igazán nagy kérdések következnek: költőnknek nemcsak a költészetben, hanem az életben kell megbirkóznia azzal, hogy a „Soha” SOHA legyen, hogy a „semmi” mindig SEMMI, az „üres” pedig ne csak negatív – a kortárs költészetben megszokott – értelemmel bírjon. (hr)

Clive Staples Lewis: A rettentő erő. Ford. Kertai Barbara. Budapest, 2007, Harmat Kiadó. 572 oldal

Úgy tűnik, C. S. Lewis ismerte René Guénon néhány munkáját, és habár egy leveléből az derül ki, hogy annyira nem volt tőlük elragadtatva, egyik regényében, *A rettentő erőben* (ami egy trilógia harmadik része, de önálló műként is megállja a helyét) kísértetiesen hasonló módon mutatja be a világban zajló folyamatok okkult hátterét.